

سرآغاز شعر «نم» کوردی و تحول فرم‌های آن

انور معرفت

معرفت، انور: ۱۳۴۵

سرآغاز شعر نو کردی و تحول فرم‌های آن / انور معرفت

سقز: گوتار ۱۳۹۳

ISBN: 978-600-5647-88-4

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا

موضوع: شعر سپید کردی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد

رده‌بندی دیویی: ۸۵۹/۲۱۰۹

کتابخانه ملی ایران: ۳۶۷۹۴۰۱

■ حق چاپ برای نویسنده محفوظ می‌باشد.

سرآغاز شعر نو کردی و تحول فرم‌های آن

انور معرفت

طرح جلد و صفحه‌آرایی: آزاد رحمانی

سال چاپ: ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

انتشارات گوتار

کردستان: سقز، پاساژ ماد، طبقه ۳، واحد ۳۲

تلفن: ۰۸۷ - ۳۶۲۲۷۰۳۰

فهرست

۹	پیشگفتار
۱۱	درآمد

فصل اول

زمینه‌های عینی پیدایش و تحولات شعر «نو» کوردی

۱۹	سالهای بیداری و خودآگاهی
۲۲	پیامدهای جنگ جهانی اول (آغاز بحران)
۲۳	گذر از دوره‌ی بحران
۲۱	نوگرایی همزمان ادبی در کوردستان، ایران و ترکیه
۲۶	دوره‌ی نخست: گوران، پیشاهنگ شعر نو موزون هجایی
۲۹	دوره‌ی دوم: پساگوران (گروه روانگه، گروه کفری)
۳۳	شیرکو بی‌کس، امپراتور چهاردهه شعر نو کوردی
۳۴	ظهور فرمالیسم در شعر نو کوردی
۳۵	شعر نو نامتعارف کوردی

۳۶	دوره‌ی سوم: تحول فرم و مضمون
۳۹	پی‌نوشت و یادداشت‌های فصل نخست

فصل دوم

شعر نو کوردی در کوردستان ایران

۴۳	نسل نخست: دو دهه‌ی ۱۳۳۰-۱۳۵۰
۴۶	دو، عیاب؛ سکوتی سرد
۵۰	نسل دوم: دهه‌ی ۱۳۵۰-۱۳۶۰
۵۱	نسل سوم: دهه‌ی ۱۳۶۰-۱۳۷۰
۵۳	نسل چهارم: دهه‌ی ۱۳۷۰-۱۳۸۰
۵۵	گفتمان، گسست و تاریخ ادبیات کوردی
۶۰	گروه داکار
۶۳	گروه جیاواز
۷۱	شعر نو کوردی جنوب
۷۲	نوسنتی‌گرایان
۷۳	کتاب‌شناسی آثار شاعران نوگرا
۷۴	پی‌نوشت و یادداشت‌های فصل دوم

فصل سوم

دگرگونی‌های فرم در اشعار نو کوردی

۸۷	نگاهی به فرم در شعر نو فارسی
۹۶	فرم‌های شعر نو کوردی
۹۷	چهارپاره کوردی و پیشینه طولانی آن
۱۰۶	به‌یت یا چریکه
۱۰۸	کوپله

۱۰۹	کورتۀ شیعر
۱۱۰	شیعری نازاد
۱۱۲	په‌خشانۀ شیعر
۱۱۴	قه‌سیدۀ شیعر
۱۱۴	چیرۆک‌ا شیعر
۱۱۵	وتارۀ شیعر
۱۱۹	آزمودن قالب‌های متفاوت
۱۲۰	قالب پیش‌نوس (سبک مشق)
۱۲۰	قالب ترکیبی
۱۲۱	شعر توگرافی (شعرنگار)
۱۲۲	نمونه‌هایی از قالب‌های متفاوت، شعر، ناصر فارسی و کوردی
۱۲۳	پی‌نوشت و یادداشت‌های فصل سوم

به‌شی چواره‌م

فورمه‌کانی کورتۀ شیعری نوینی کوردی

۱۳۳	فورمه‌کانی کورتۀ شیعری نوینی کوردی
۱۳۷	سێ خشته‌کی
۱۳۸	پۆستیره شیعر
۱۴۰	چرکانه
۱۴۱	هایکۆ
۱۴۴	نمونه‌ی چهند کورتۀ شیعری کوردی و فارسی
۱۴۹	یادداشت‌های به‌شی چواره‌م
۱۵۱	فهرست مراجع و منابع مورد مطالعه

کتاب «سرآغاز شعر نو کلاسی» تحول فرم‌های آن» از معدود کتاب‌هایی است که تا به حال به موضوع تاریخ تحول شعر «نو» کوردی پرداخته است و به حق تلاش وافر و بذل شده تا با اسناد به کتب و مجلات منتشر شده، تصویری مرتب از تاریخ تحول شعر کوردی را ارائه نماید.

این پژوهش در ۴ بخش به بررسی شکل‌های «رایند نوگرایی» در ادبیات کوردی پرداخته و این فرایند را در گستره‌ی وسیع کوردستان پی‌گیری نموده است و همه‌ی حلقه‌های شعری و تا سرحد ممان، آثار مجموعه‌های چاپ شده - علی‌الخصوص در کوردستان ایران - را مورد بررسی قرار داده است و تأثیر تحولات اجتماعی، فرهنگی و گفتمانی را نیز بر تحول ادبیات و به ویژه شعر معاصر کوردی پیگیری نموده است.

این پژوهش تعریف جامع و مانعی را از شعر نو که پیشتر در اثر وزین شمس لنگرودی تحت عنوان «تاریخ تحلیلی شعر نو» ملاک قرار گرفته بود، معیار قرار داده و آن شعر نو را اصطلاحاً اشعاری دانسته‌است که از تعهدات سنتی نسبت به اوزان قراردادی و قافیه‌ها و ایماژها و تلمیحات و

کنايات... آزاد است.

اهمیت این سنخ از پژوهش‌های ادبی سوای از ارائه‌ی تصویری تاریخی از روند تحول شعر؛ در عمق بخشیدن به تجربه‌ها و بازآفرینی و نوآوری خلاقانه بسیار مفید فایده خواهند بود.

رضا شجعی

نشر گوتار

درآمد

به نظر می‌رسد نخستین کسی که «زادی در شعر» را اعلام کرد ویکتور هوگو (۱۸۸۵-۱۸۰۲)، شاعر و نویسنده ی رمانتیک فرانسه در سال ۱۸۲۹ باشد. هر چند او پایبندی بسیاری به قالب، وزن و آفیه در شعر نشان می‌داد اما منظور وی از آزادی در شعر، آزادی در انتخاب «موضوع» و «محتوا»ی شعر بود. وی همه چیز را موضوع شعر می‌دانست و منتقد بود هر امری حق ورود به کشور شعر را دارد. عبارت «هنر برای هنر» نیز در همان سال از سوی او عنوان شد. نظریه‌ی هنر برای هنر با امتناع از مسائلی اجتماعی، انقلابی و حتی اخلاقی غایت و مقصودی به جز خود ندارد. در حوالی سال ۱۸۶۰ عده‌ای از شاعران جوان فرانسه که بر ضد رمانتیسم قیام کرده و تحت تاثیر مشرب «هنر برای هنر» قرار گرفته بودند، دور هم گردآمدند. در راس این شاعران کنت دولیل قرار داشت که همه‌ی اطرافیان خود را تحت الشعاع قرار داده بود. در سال ۱۸۶۶ مجموعه شعری مرکب از آثار این شاعران تحت عنوان «پارناس معاصر» انتشار یافت که استقبال

خوانندگان، مشوقی شد برای انتشار جلد‌های بعدی آن. این شاعران به نام «پارناسین» معروف شدند. اما اغلب، انتشار مجموعه‌ی «گل‌های شر» اثر «شارل بودلر» را در سال ۱۸۵۷ سرآغاز «شعرجدید» می‌دانند. در این سال‌ها فرانسه از شعر مصنوعی پرناس خسته شده و همه در انتظار شعری والا بودند. سال ۱۸۷۶ نیز استفان مالارمه، «بعدازظهر یک فون» را منتشر کرد. انتشار شعرهای این دو شاعر که ابتدا با اعتراض و بی‌اعتنایی روبرو شده بود، ناگهان به عنوان شعر جدید و سرایندگانشان به عنوان پیشروان شعر جدید مطرح شدند.

اواخر قرن نوزدهم، دست شاعرانه‌ای در فرانسه به نام «سمبولیسم» آغاز می‌شود که در رأس آن سه شاعر بزرگ فرانسوی قرار دارند: شارل بودلر (۱۸۲۱-۱۸۶۷) که به پدر سمبولیسم شناخته می‌شود، آرتور رمبو (۱۸۵۴-۱۸۹۱) و استفان مالارمه (۱۸۴۲-۱۸۹۸) هر سه تن آنها گذشته از شاعر بودن، نظریه‌پرداز نیز بودند به نحوی که هم شعرشان و هم آن چه درباره‌ی شعر اندیشیده و گفته‌اند، در آغازی از تغییر اساسی در شعر آینده به شمار می‌روند. رولان بارت اندیشمند معاصر فرانسوی بر آن است که «شعر مدرن» نه با «بودلر» بلکه با «رمبو» آغاز می‌شود. شعر مدرن از راه تجدید نظر در اسلوب سنتی قواعد صوری شعر کلاسیک دست‌ترش می‌یابد. (دقیقیان، ۱۳۹۰: ۶۵)

نقطه‌ی عطف پیدایش شعر نو هم در سطح درونمایه و هم در سطح قالب بیرونی، پیدایش مکتب ادبی سمبولیسم و انتشار «بیانیه‌ی سمبولیسم» در سال ۱۸۸۶ می‌باشد. این جریان در سال ۱۸۹۰ به دوره‌ی اوج فعالیت ادبی خود رسیده و در دو دسته، رویکردهای فرمیک متفاوتی به شعر در پیش گرفتند. گروهی از آنان از جمله پل ورنل و ژول لافورگ به فکر درهم

شکستن قالب‌های موجود شعر افتادند و پای «شعر آزاد» (Free Verse) را به میان آوردند. آنان در راستای آزادسازی شعر از قالب‌های محدود، نظم مصراع‌های دوازده هجایی را که قالب اصلی شعر فرانسه بود، برهم زدند و به جای آن قالب‌های گوناگونی برای شعر به وجود آوردند. مصراع‌های کوتاه و بلند نامساوی، افزایش تعداد هجاهای یک مصراع و ساده‌تر کردن قافیه‌ها از جمله عیب‌اتی بود که ضرورت تقسیم شعر به مصراع‌های مساوی را نزد آنان از بین می‌برد. «شعر آزاد»ی که نتیجه‌ی این تحولات و تمایلات بود عبارت بود از شمار هجاء پاره‌های موزون نامساوی. در این شعر دیگر وحدت اصلی و حساب مدهای برای قالب شعر در میان نبود بلکه وحدت شعر را وحدت اندیشه و تصویر که در آن بود تعیین می‌کرد. کوتاهی و بلندی ابیات را نیز وضع مضمون آن ابیات تعیین می‌کرد. نخستین شعر آزاد را «آرتور رمبو» در سال ۱۸۸۶ سرود. (سید حسینی، ۱۳۸۴: ص ۴۷۵ و ۴۸۱ و ۵۴۶)

دکتر شفیعی کدکنی از شعر آزاد این دوره از تاریخ ادبیات فرانسه به عنوان «شعر منشور» نام می‌برد که شهرت آن به همان یک نمونه‌ی موفق شعری با کارهای بودلر از قبیل «ملال پاریس» منتشر شده در سال ۱۸۶۹ آغاز می‌شود و نیز «گل‌های شر». اما شاعری که شاهکارهای او را شعر منشور تشکیل می‌دهد، آرتور رمبو است که در سال ۱۸۶۶ منتشر شده است. نیز آثار مالارمه در سال ۱۸۹۷. از درون مجموعه‌ی اشراقات و بعضی آثار دیگر مالارمه است که «شعر آزاد» و جریان سیال ذهن و سوررئالیسم و دیگر جریان‌های ادبیات مدرن سرچشمه گرفت. (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶: ص ۲۴۳)

چنان که آشکار گردید مهد شعر آزاد یا شعر نو جهان، کشور فرانسه می‌باشد و بخشی از زمینه‌های ادبی تحول در شعر فارسی توسط نیما یوشیج نیز به تحصیل او در مدرسه‌ی سن لویی تهران و آشنایی وی با زبان فرانسه

و مطالعه آثار ادبی و انتقادی شاعران نوگرای فرانسه در اواخر قرن ۱۹ و نیز ترجمه‌ی آثار و انتشار آثار ادبی فرانسه توسط یوسف اعتصام الملک و... برمی‌گردد. دکتر شفیع کدکنی در کتاب ادوار شعر فارسی از نیما به عنوان «نماینده‌ی برداشت از رمانتیسم اروپایی» در عصر رضاخانی نام می‌برد که از لحاظ درون‌متنی متأثر از رمانتیسم فرانسه بود. هر چند نیما بعدتر جریان سمبولیسم اجتماعی را در شعر نو ایران پیشاهنگی می‌کند.

آن‌سری نیز نسل نخست شاعران نوگرای کورد، به ویژه گوران بدون تأثیرپذیری از زبان و ادبیات فرانسه نبوده‌اند که با واسطه‌ی شاعران نوپرداز ترکیه و از راه ترجمه‌ی ادبیات فرانسه به زبان ترکی به دبیت آنها می‌رسید. از همین روی در ابتدای کتاب «سرآغاز شعر نو کوردی» اشاره‌ی کوتاهی به تاریخ تحولات و پیشگامان شعر نو جهان ضروری می‌نمود.